

RUŽA KARLOVIĆ*, IVANA MARIĆ**, IVO JAKIĆ***, SANDRA VEBER****

Učinak edukacije na stavove zaposlenika benzinskih postaja i prodavaonica o prevenciji razbojništava na području nadležnosti Policijske uprave zadarske

Sažetak

Rad se temelji na prikazu rezultata o učinku edukacije za djelatnike benzinskih postaja i prodavaonica koju je izvodila policija u sklopu preventivnog projekta Policijske uprave zadarske "Prevenција kaznenih djela razbojništava u prodavaonice i benzinske postaje" koji se provodio na području Zadarske županije u razdoblju od kolovoza 2012. do kolovoza 2013. godine. Inicijatori projekta bili su policijski službenici za prevenciju zajedno s policijskim službenicima kriminalističke policije spomenute Uprave. U provedbi projekta sudjelovali su policijski službenici policijskih postaja na području Zadarske županije te lokalni partneri, i to: Udruženje trgovaca Zadarske županije i trgovačka društva koja na području Zadarske županije u svom vlasništvu imaju benzinske postaje, veći broj prodavaonica mješovitom robom i poslovnice za otkup zlata. Projekt je planiran i proveden u skladu s Beccaria standardima¹. Prilikom provedbe projekta

---

* dr. Ruža Karlović, viša predavačica na Visokoj policijskoj školi PA MUP RH.

** Ivana Marić, policijska službenica za nadzor i planiranje – za prevenciju, Ured načelnika PU zadarske.

*** Ivo Jakić, policijski službenik za prevenciju, Služba prevencije, Ured glavnoga ravnatelja Ravnateljstva policije.

**** Sandra Veber, voditeljica Službe prevencije Ravnateljstva policije.

¹ Beccaria norme su proizvod njemačkih eksperata za prevenciju kriminaliteta nastale u sklopu AGIS programa Europske komisije. Opširnije vidi na www.beccaria.de. Važno je naglasiti kako je to prije svega alat za upravljanje projektima u prevenciji kriminaliteta. Drugim riječima, praktičarima, tj. policijskim službenicima služe kao vodič za kvalitetniju izradu nacrtā istraživanja za planiranje, provođenje i vrednovanje prevencije kriminaliteta. Ravnateljstvo policije, tj. Služba za prevenciju ih je usvojila prema preporuci njemačkih eksperata za prevenciju kriminaliteta kao rezultat njihovih preporuka za unapređenje područja prevencije kriminaliteta u policiji tijekom *Twinning light projekta* između Republike Hrvatske i Savezne Republike Njemačke pod nazivom "Jačanje kapaciteta Ministarstva unutarnjih poslova u području prevencije kriminaliteta" 2013. godine. Jam-

korištena su iskustva policijskih službenika kriminalističke policije koji se bave kriminalističkim istraživanjem kaznenih djela razbojništava te sigurnosni pokazatelji koji su dobiveni analizom raspoloživih statističkih podataka Policijske uprave zadarske o stanju i kretanju kriminaliteta na dotičnom području. Projekt se provodio kroz tri komponente: situacijsku prevenciju, edukaciju djelatnika benzinskih postaja i prodavaonica te njihovo anketiranje prije i poslije održanih predavanja. Uzorak je bio ciljani, a sudjelovalo je 189 ispitanika. Specifični cilj koji se kroz ovaj projekt nastojao postići bio je i ispitati učinak provedene edukacije, koju je izvodila policija, na svijest i znanja zaposlenika u predmetnim objektima o radnjama koje bi poduzeli u slučaju razbojništva. Dobiveni izračuni hi-kvadrat testa su pokazali da je edukacija o samozaštitnom ponašanju, suradnji djelatnika s policijom te korisnosti policijskih predavanja statistički utjecala na odgovore ispitanika.

Ključne riječi: *prevencija, razbojništvo, samozaštitno ponašanje, suradnja građana s policijom, lokalna zajednica.*

UVOD

S pravnog aspekta, kaznena djela podrazumijevaju kršenje pravnih normi propisanih u kaznenom zakonu neke zemlje. Sa sociološkog aspekta, takvim ponašanjima se krše opće društvene vrijednosti i norme te se takvo ponašanje negativno sankcionira. To su ponašanja koja može počinuti samo čovjek, i to činjenjem ili ne činjenjem.

Kazneno djelo razbojništvo opisano je u članku 230. Kaznenog zakona (NN 125/11., 144/12.) te je kao takvo svrstano u kaznena djela protiv imovine. Dva osnovna elementa tog kaznenog djela su: uporaba sile + oduzimanje tuđe pokretne stvari. To znači da počinitelj koji odluči počinuti razbojništvo koristi silu ili prijetnju kao sredstvo oduzimanja tuđe imovine, odnosno tuđe pokretne stvari. Prema sadržaju ponašanja koje je u Kaznenom zakonu opisano kao kazneno djelo razbojništvo, navedeno kazneno djelo može počinuti samo s namjerom. To znači da je onaj tko se odluči počinuti razbojništvo svjestan obilježja tog kaznenog djela i hoće ili je siguran u njegovo ostvarenje.

Razbojništvo je kazneno djelo koje osobito izaziva reakcije društva jer uznemiruje građane, stvara osjećaj nesigurnosti i straha, osobito na području gdje se dogodi i u vremenu kad mediji o njemu intenzivno izvještavaju.

McCluskey (2009) upućuje na neke tipove razbojništava, pa tako navodi da postoji razlika između razbojništava u trgovine i razbojništava počinjenog prema pojedincu. Razlika se prepoznaje u intenzitetu nasilnog djelovanja razbojnika u smislu da razbojnik u nekom trgovačkom objektu ili novčarskoj instituciji traži da mu se preda nečiji tuđi novac te je manje nasilan za razliku od razbojnika koji traži osobni novac ili pokretnu imovinu nekog pojedinca. Drugim riječima, razbojnik koji napada građanina na ulici ili na nekom drugom mjestu je više nasilan od razbojnika koji traži novac od djelatnika nekog objekta, kao što je neka prodavaonica ili benzinska postaja.

---

stvo su da će se planirani projekti temeljiti na saznanjima o fenomenologiji i etiologiji kriminala te da će se na kraju moći evaluirati. Sastoje se od sedam koraka: 1. Opis problema, 2. Analiza uvjeta nastanka problema, 3. Određivanje ciljeva projekta i ciljanih skupina, 4. Utvrđivanje mjera za realizaciju ciljeva, 5. Konceptcija i provedba projekta, 6. Evaluacija i 7. Zaključak i dokumentacija. Talijan Cesare Beccaria poznat je kao predstavnik klasične kriminološke škole koji se u 18. stoljeću zalagao za važnost prevencije kriminaliteta kroz zakone i pravni sustav te se u literaturi spominje kao jedan od utemeljitelja modernog oblika politike suzbijanja kriminaliteta.

1. RAZBOJNIŠTVO

Kao što je u uvodu i navedeno, razbojništvo je kazneno djelo koje prema Kaznenom zakonu spada u kaznena djela protiv imovine. No, imajući u vidu da počinitelji prilikom počinjenja koriste silu, te su tom prilikom grubi, bezobzirni i nasilni (vidi Modly i Korajlić, 2002:544), razbojništvo je za društvo iznimno opasno kazneno djelo. Drugim riječima, strah koji nastaje nakon počinjenih razbojništava ne osjećaju samo žrtve, nego i oni koji nisu bili žrtve, ali potencijalno to mogu postati.

Građani su izloženi svakodnevnom medijskom, ponekad i senzacionalističkom, izvještavanju o počinjenim kaznenim djelima razbojništva, što kod njih može izazvati osjećaj nelagode i nesigurnosti. Ako uz to građani nemaju pozitivan stav o policiji kao učinkovitoj službi koja će otkriti i uhititi počinitelja, navedeni osjećaji mogu biti još intenzivniji.

U tom kontekstu, policija u suradnji sa svim relevantnim subjektima u društvu, odnosno lokalnoj zajednici veliku pozornost i trud ulaže u prevenciju i rješavanje različitih vrsta problema na pojedinim područjima, pa tako i u prevenciju počinjenja kaznenih djela razbojništava. Aktivnosti policije u tom smislu su usmjerene na građane kao potencijalne žrtve razbojništava, ali i na građane kao korisnike policijskih usluga.

1.1. Neke kriminalističko-kriminološke karakteristike razbojništva

Kriminalisti se služe rezultatima kriminoloških istraživanja o fenomenologiji i etiologiji kaznenih djela, postavljaju hipoteze na temelju iskustva kako bi pronašli tragove, utvrdili načine počinjenja te pronašli dokaze nakon počinjenja nekog kaznenog događaja i temeljem toga planirali preventivne aktivnosti.

U radu se raspravlja o razbojništvu koje je iznimno složeno kazneno djelo radi načina počinjenja, upotrijebljenog sredstva za počinjenje, pa i zato što se u pravilu razbojništva događaju brzo i često ne ostavljaju dovoljno materijalnih tragova.

Iz prakse, prema iskustvima policijskih službenika koji istražuju razbojništva, razbojništvo je kazneno djelo čije se počinjenje u većini slučajeva dovrši. To je delikt s relativno malo rizika za počinitelja, jer se izvodi silovito i iznenadno kako žrtva ne bi mogla pružiti učinkovit otpor ili se ne bi mogla adekvatno zaštititi.

U velikoj većini slučajeva počinitelji su recidivisti i od ranije su poznati policiji. Zanimljivo je da se povećava udio žena u skupini počinitelja ove vrste kaznenih djela.

Razbojništva su kaznena djela s vrlo velikim publicitetom, pogotovo ako za posljednicu imaju stradavanje osobe.

U istraživanju prikaza vijesti o kriminalu na internetskim portalima u Republici Hrvatskoj iz 2012. godine, podaci pokazuju kako je razbojništvo, uz krađe i teške krađe, omiljeni sadržaj iz skupine imovinskih kaznenih djela o kojem se u medijima izvještava (Karlović, Budimir, 2013). Prema Jewkes (2011) nasilje je jedna od vrijednosti potrebnih za konstrukciju vijesti o kriminalu u suvremenom društvu. Tako, primjerice ista autorica navodi da prema istraživanjima britanski tisak posvećuje, u prosjeku, 65% crne kronike događajima međuljudskog nasilja (nasilje prema jednoj osobi ili više osoba), dok policijska statistika pokazuje da samo oko 6% od prijavljenog kriminala otpada na međuljudsko nasilje.

Psiholozi u istraživanjima navode da građani u hrvatskom društvu vjeruju kako je kri-

minalitet onoliko ozbiljan problem koliko ga se u medijima prikazuje, jer ljudi smatraju da ono što se u medijima prikazuje odražava stvarno stanje u društvu (Franc i sur., 2007).

Neka istraživanja pokazuju da se obrasci kriminala koji se događaju u gradovima zapadne Europe i sjeverne Amerike mogu objasniti kroz dva teorijska komplementarna pristupa, i to socijalne dezorganizacije (Shaw i McKay, 1942; Kornhauser, 1978; Sampson et al., 1997) i teorije rutinske aktivnosti (npr., Cohen i Felson, 1979; Sherman i suradnici, 1989.; Osgood sur., 1996 prema Ceccato, Oberwittler, 2008).

Prema teoriji socijalne dezorganizacije, glavni razlog pojave kriminala je strukturalni nedostatak lokalne zajednice. To znači da lošiji društveni položaj, lošije sociodemografske karakteristike građana mogu biti rizični čimbenik za činjenje kriminala na određenom neorganiziranom području. Još od Čikaške škole urbane sociologije je aktualan pristup izučavanja motiva za činjenje kaznenih djela u neorganiziranim lokalnim područjima na kojima određene društvene institucije dovoljno ne surađuju. Drugim riječima, istraživači su ustanovili, prije gotovo stotinu godina, da nedovoljna formalna i neformalna socijalna kontrola na nekim područjima rezultira porastom činjenja kažnjivih radnji.

Suvremena urbana sociologija se usmjerava prema naprednoj tehnologiji i procesu globalizacije, ali s druge strane i prema analizi "mikro-situacija" u gradovima (Čaldarović, 2011). Teorija rutinske aktivnosti se fokusira na dinamiku kaznenog djela. To znači da je potrebno poklapanje triju stvari da bi se kazneno djelo dogodilo. Te tri stvari su: motivirani počinitelj, pogodna meta i nedostatak zaštite (Ceccato, Oberwittler, 2008.)

Međutim, teško je empirijski predvidjeti interakcije građana, pa se istraživanja na temelju teorije rutinske aktivnosti baziraju na prostor na kojem se nalazi dominacija objekata pogodnih za kaznena djela kao što su razbojništva. Dakle, u stručnoj literaturi se naglašava važnost prostorne analize kriminala (više o tome vidi u Anselin i sur., 2000), ali i na vrijeme činjenja kriminala kao što je razbojništvo (vidi Smith, 2003).

Dakle, razbojništvo je nasilni delikt koji za posljedicu može imati velike štete u psihološkom, fizičkom ali i materijalnom smislu, prije svega za žrtve, ali i za društvo u cjelini.

Moguće posljedice počinjenja kaznenog djela razbojništva za žrtve, oštećene ali i cijelu zajednicu obvezuje policiju i sve ostale relevantne društvene subjekte na provedbu zajedničkih aktivnosti radi prevencije počinjenja navedenih kaznenih djela, a sve sa svrhom poboljšanja kvalitete života svakog pojedinca na nekom području.

Policijski službenici za prevenciju Ureda načelnika u suradnji s policijskim službenicima Službe kriminalističke policije, kontakt-policajcima policijskih postaja, te inspektorima Inspektorata za zaštitarske i detektivske djelatnosti Inspektorata unutarnjih poslova Policijske uprave zadarske, te lokalnim partnerima: Udruženjem trgovaca Zadarske županije, trgovačkim društvima koja na području Zadarske županije u svom vlasništvu imaju benzinske postaje, veći broj prodavaonica mješovitom robom i poslovnice za otkup zlata, proveli su preventivne aktivnosti predviđene projektom "Prevencija kaznenih djela razbojništava u prodavaonice i benzinske postaje".

1.2. Prevencija razbojništava

Dujmović (2012:221) u raspravi o istraživanju kaznenih djela protiv imovine u knjizi 2 sveučilišnog udžbenika iz kriminalistike navodi kako je razbojništvo preširok pojama koji

može sezati od krađe novčanika na ulici do prepada na trgovine, benzinske postaje, pošte, mjenjačnice i sl. Također navodi da razbojništva dovode do neposrednih materijalnih šteta, ali i do psihičkih i fizičkih posljedica za žrtve. Od davna poznati autori iz područja kriminalistike i kriminologije navode načine na koje se može prevenirati razbojništvo. Tako, primjerice Pečar (1971:71) navodi da se otkrivanje prilika i kriminalnih žarišta, tj. rizika temelji na analizi lokalnih karakteristika. U lokalne karakteristike svrstava osobe koje su već poznate policiji, različite objekte kao što su skladišta, banke, benzinske postaje, zatim mjesta na kojima se sastaju građani kao što su ugostiteljski objekti, igraonice i slično. Nadalje napominje da je važno analizirati moguće situacije, događanja kao što su javna okupljanja, sportske priredbe i sl. Drugim riječima, svako područje i svaka situacija su specifične. Vodinelić (1990:109) navodi kako je opservacija u prevenciji razbojništava važna, a opservacija može biti pokretna i tajna. Clark i Eck (2005) u knjizi *Analiza kriminala za praktičare* ističu kako je prije osmišljavanja preventivnih aktivnosti važno utvrditi razloge činenja kaznenog djela. Važno je da praktičari, tj. policajci, ali i potencijalne žrtve u svrhu samozaštite, razmišljaju iz perspektive razbojnika. To znači da nije nužno utvrditi društvene uzroke razbojništva, nego jednostavno praktično razmišljati o tome kakvu će korist dobiti onaj koji počinio ili je počinio razbojništvo. U tom smislu policija, kao služba specijalizirana za borbu protiv kaznenih djela, smišlja različite taktike i strategije njihove prevencije. Konkretno za razbojništva kao delikte nasilja i delikte imovinskog kriminala nastoji osvijestiti javnost, tj. građane o važnosti samozaštitnog ponašanje i korištenja sustava tehničke zaštite.

Na području Zadarske županije policija je unatrag dvije godine vrlo aktivna u provođenju ciljanih preventivnih aktivnosti usmjerenih na prevenciju kaznenih djela razbojništava. Drugim riječima, policija je nazočna na ulicama, obilazi područja na kojima su potencijalne mete, educira zaposlenike malih trgovina i benzinskih postaja, za koje je praksa pokazala da su vrlo često mete razbojnika.

Osim mjera situacijske prevencije koje policija u suradnji s partnerima provodi na lokalnoj razini radi prevencije kaznenih djela razbojništava, poduzimaju se i mjere zakonske prevencije imovinskih delikata na nacionalnoj razini.

Hrvatski sabor donio je Zakon o minimalnim mjerama zaštite u poslovanju gotovim novcem i vrijednostima (NN 173/03., 150/05.), a navedenim zakonom novčarske institucije su sortirane u tri kategorije:

- I. kategorija – Hrvatska narodna banka, poslovnice FINA-e, banke, štedionice i poštanski uredi Hrvatskih pošta,
- II. kategorija – mjenjačnice, poslovnice Hrvatske lutrije, kladionice, štedno-kreditne zadruge, automat – klubovi,
- III. kategorija – bankomati.

U zasebnu kategoriju dodana su kasina, čiji su minimalni sigurnosni uvjeti zaštite osoba, novca i vrijednosti propisani posebnim propisom.

Spomenuti Zakon propisuje sljedeće minimalne sigurnosne uvjete zaštite:

1. Protuprovalni sustav s centraliziranom dojavom i nadzorom alarma,
2. Protuprepadni sustav s centraliziranom dojavom i nadzorom alarma,
3. Neprekidni videonadzor s mogućnošću pohranjivanja videozapisa,
4. Tjelesna zaštita i

5. Pregradnja radnog prostora zaposlenika neprobojnim pregradama u visini etaže i protuprovalna vrata od prostora koji su dostupni strankama i drugim osobama.

Iako prodavaonice i benzinske postaje nisu objekti za koje u skladu s ovim Zakonom postoji obveza osiguranja minimalnih sigurnosnih uvjeta, imajući u vidu da se velik broj kaznenih djela razbojništava čini upravo u prodavaonicama i benzinskim postajama, vlasnicima navedenih objekata se preporuča korištenje nekih od prethodno navedenih mjera kako bi povećali sigurnost svoje imovine, zaposlenika i svih građana koji koriste njihova usluge.

Prilikom izbora adekvatnih mjera zaštite, vlasnicima navedenih objekata se preporučuje konzultacija s policijskim službenicima za prevenciju koji im temeljem iskustava policije u mjerama prevencije počinjenja kaznenih djela razbojništava mogu dati iznimno korisne savjete o sustavima tehničke zaštite i mjerama samozaštitnog ponašanja čijom provedbom se mogu demotivirati potencijalni počinitelji i na taj ih način odvratiti od počinjenja kaznenog djela.

Policija, čija je temeljna zadaća sigurnost građana, svim će zainteresiranim građanima, a posebno onima koji su ugroženi, u ovom slučaju vlasnici i djelatnici benzinskih postaja, malih prodavaonica i poslovnica za otkup zlata, kroz provedbu različitih preventivnih aktivnosti pružiti svu moguću pomoć kako bi se smanjio stupanj ugroze kojem su izloženi.

Proaktivnim preventivnim radom policije poboljšava se sigurnost zajednice, a samim time i stupanj povjerenja koji građani imaju u policiju.

2. ANALIZA STANJA PRIJE PROVOĐENJA KONKRETNOG PROJEKTA

Policijska uprava zadarska u suradnji s partnerima krenula je u provedbu konkretnoga preventivnog projekta radi prevencije počinjenja kaznenih djela razbojništava na području grada Zadra i Zadarske županije. Valja naglasiti kako se radi o svjetski poznatom turističkom odredištu pa je svima u interesu da se domaće stanovništvo, ali i turisti osjećaju sigurno.

Svrha projekta bila je upozoriti na uzroke nastanka ove vrste kriminala, istaknuti važnost uloge građana u prevenciji kriminaliteta općenito, a u ovom slučaju posebno kaznenih djela razbojništava, te važnosti suradnje građana i policije. Također je bilo potrebno upozoriti i na važnost uvođenja dodatnih mjera zaštite kako bi se počinitelja odvratilo od njegove namjere da počini kazneno djelo, odnosno kako bi počinitelj bio onemogućen ili kako bi mu se otežalo počinjenje kaznenog djela.

Prije početka provedbe projekta policijski službenici obišli su određen broj benzinskih postaja, prodavaonica i poslovnica za otkup zlata radi snimanja trenutnog stanja i uočavanja čimbenika koji olakšavaju počinjenje kaznenog djela razbojništava poput: razmještaja artikala u prodavaonici, razmještaja reklama, osvijetljenosti objekata, (ne)postojanje sustava video-nadzora i protuprovalnih i protuprepadnih sustava te dodatnih mjera fizičke zaštite na otvorima (prozorima i vratima).

Kako bi se stvorila šira slika o stanju i kretanju kaznenih djela razbojništava na području Zadarske županije provedena je analiza ukupnog broja kaznenih djela razbojništava počinjenih na području navedene županije u razdoblju 2007.-2011. godine. Analizom su obuhvaćeni sljedeći kriteriji: mjesto počinjenja, objekt napada, području policijske postaje na kojem je djelo počinjeno, vrijeme počinjenja, korišteno sredstvo za počinjenje, otkrivenosti počinitelja i sl.

Analizom je utvrđeno da je najveći broj kaznenih djela razbojništava na području Zadarske županije u svim analiziranim godinama počinjeno u prodavaonicama, a zatim slijede razbojništva počinjena na ulici.

Rezultati analize kaznenih djela razbojništava počinjenih tijekom 2011. godine na području Zadarske županije pokazali su da je najveći broj razbojništava počinjen uporabom noža (21), zatim uporabom vatrenog oružja (18), od čega 16 uporabom pištolja, a 10 kaznenih djela razbojništava počinjeno je uporabom tjelesne snage.

U promatranom trogodišnjem razdoblju (2009.-2011.) najkritičnije vrijeme izvršenja kaznenog djela razbojništava na području Zadarske županije bilo je od 19,40 do 21,00 sat, dok su najkritičniji dani u tjednu bili subota i četvrtak.

Na temelju podataka o prijavljenim kaznenim djelima u tom razdoblju, analizirane su okolnosti i uzroci nastanka tih kaznenih djela te su definirani rizični i zaštitni čimbenici. Kao rizični čimbenici izdvojeni su: izostanak mjera zaštite, neupućenost u samozaštitno ponašanje, izostanak brige zaposlenika i nedostatak inovacija u prevenciji i tehničkoj zaštiti, a kao zaštitni čimbenici izdvojeni su: povećanje razine samozaštitnog ponašanja, poduzimanje dodatnih mjera zaštite i zagovaranje odgovornog ponašanja vlasnika i zaposlenika u prodavaonicama i benzinskim crpkama.

Također se pretpostavilo da je trend porasta kaznenih djela razbojništava, između ostalog, uvjetovan i nedostatnim mjerama koje zaposlene i odgovorne osobe provode u prodavaonicama i na benzinskim postajama.

Analizom je utvrđeno da je stupanj samozaštitnog ponašanja u prodavaonicama mješovitom robom iznimno nizak. Samo 5,7% objekata imalo je ugrađen videonadzor, dok je samo 7,93% objekata imalo ugrađeno alarm.

Situacija kod benzinskih postaja osjetno je bolja. Od 33 analizirane benzinske postaje sustav videonadzora nije imalo 9 objekata (27,27%).

Na području Zadarske županije posluje 13 poslovnica za otkup zlata, a u vlasništvu su dva trgovačka društva. Prodavaonice u vlasništvu jednog trgovačkog društva relativno su dobro opremljene sustavima tehničke zaštite (videonadzor ima 4 od 5 prodavaonica). U navedenom trgovačkom društvu ostvarena je izuzetno dobra suradnja policije s vlasnikom i zaposlenicima.

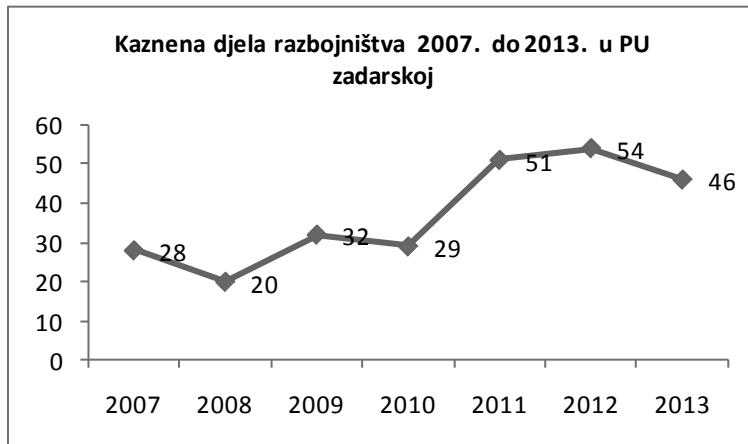
Poslovnice za otkup zlata u vlasništvu drugog trgovačkog društva lošije su opremljene sustavima tehničke zaštite (samo dvije od 8 prodavaonica opremljeno sustavom videonadzora), a stupanj samozaštitnog ponašanja znatno je lošiji. Također je zabilježena lošija suradnja vlasnika i zaposlenika s policijom.

3. CILJ ISTRAŽIVANJA

Povod planiranju preventivnog projekta usmjerenog na prevenciju počinjenja kaznenih djela razbojništava na području Zadarske županije bili su rezultati prethodno navedene analize, koju su zajednički tijekom listopada, studenoga i prosinca 2011. godine proveli policijski službenici – kontakt-policajci i policijski službenici za prevenciju Policijske uprave zadarske. Tom prilikom su uočeni nedostaci u smislu nedostatka mjera i tehnika situacijske pre-

vencije kriminaliteta² u ciljanim objektima.

Praćenjem i analizom sigurnosnih pokazatelja na području Zadarske županije utvrđeno je da je tijekom 2011. godine uočen porast kaznenih djela razbojništava u odnosu na 2010. godinu. Trend porasta broja kaznenih djela razbojništava nastavljen je i 2012. godine, ali je 2013. godine trend promijenjen u pozitivnom smjeru.

Graf 1: Kretanje broja kaznenih djela razbojništava na području Zadarske županije
Izvor: Analitička evidencija PU zadarska 2007. do 2013.

Uzimajući u obzir podatke dobivene analizom statističkih podataka Policijske uprave zadarske te društvenih kretanja i teške socijalne prilike velikog broja građana, prilikom planiranja projekta pretpostavilo se kako se očekuje da će se i dalje nastaviti trend porasta broja kaznenih djela imovinskog karaktera, pa tako i kaznenih djela razbojništava.

Međutim, 2013. godine na području Zadarske županije zabilježen je pad kaznenih djela razbojništava, što se u određenoj mjeri zasigurno može pripisati i preventivnim aktivnostima koje su provedene u okviru projekta. Tijekom kriminalističkih istraživanja navedenih kazne-

² Situacijska teorija prevencije usmjerava preventivne mjere i tehnike na situacije ili uvjete u određenoj sredini. Drugim riječima bavi se smanjivanjem prilika ili uvjeta koji bi mogli dovesti do činjenja kažnjivih radnji. Mjere i tehnike situacijske prevencije mogu sezati od jednostavnih, zdravorazumskih, primjerice neostavljanje vrijednih predmeta na prednjem sjedalu parkirano vozila ili zaključavanje ulaznih vrata i slično pa do skupih ili manje skupih kao što su različiti sustavi nadzora, nadzorne kamere (CCTV), ili internetski videonadzor određenih objekata, ugostiteljskih objekata, skladišta, ureda i slično. Clarkove tehnike situacijske prevencije su bile podložne promjenama pa je tako klasificirao prvo 3 kategorije preventivnih strategija: 1. povećanje napora čije su neke konkretne tehnike primjerice kontrolirani ulasci u objekte s elektroničkim karticama, odvratanje potencijalnog počinitelja od njegove namjere za počinjenje kaznenog djela, formalna kontrola potencijalnih sredstava izvršenja kaznenog djela: kontrola oružja, onesposobljavanje ukradenih mobitela i slično, 2. povećanje rizika podrazumijeva povećanje formalnog i neformalnog nadzora u pravcu počiniteljeve procjene rizika od uhićenja na koji računa, ako se odluči na počinjenje kaznenog djela, primjerice poboljšanje ulične rasvjete u smislu prirodnog nadzora, ugradnja videonadzora i sl. te 3. smanjivanje nagrade u smislu umanjanja moguće dobiti od kaznenog djela, odluke na počinjenje te štete koja bi nastala počinjenjem kaznenog djela (više vidi u Borovec i sur., 2011).

nih djela zabilježena je iznimno dobra suradnja sa zaposlenicima trgovačkih društava čiji su zaposlenici i odgovorne osobe sudjelovali kao partneri u projektu u smislu davanja dobrog opisa počinitelja, pravodobne dojave policiji i nepružanja otpora počinitelju razbojništva. Takva suradnja rezultirala je izuzetno dobrom otkrivenosti počinitelja kaznenih djela razbojništva, što je vidljivo iz podatka da je tijekom prva tri mjeseca 2014. godine na području Zadarske županije počinjeno 21 kazneno djelo razbojništva, a razriješeno je 18 kaznenih djela. Razriješenost kaznenih djela iz 2014. godine na području Zadarske županije iznosila je 85,71%, a razriješeno je i 11 kaznenih djela iz prethodnih godina te 6 kaznenih djela počinjenih na području drugih županija.

Opći cilj projekta bio je upozoriti na uzroke, uvjete, okolnosti nastanka ove vrste kriminala te poticati na razinu samozaštitnog ponašanja zaposlenika u ciljanim objektima.

Specifični cilj koji se kroz ovaj projekt nastoji postići bio je ispitati učinak provedene edukacije, koju je izvodila policija, na svijest i znanja zaposlenika u predmetnim objektima o radnjama koje bi poduzeli kad bi se dogodilo razbojništvo.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Uzorak

Sudjelovali su zaposlenici i odgovorne osobe iz 33 benzinske postaje, 227 prodavaonica te 13 poslovnica za otkup zlata. Ukupno je sudjelovalo 189 djelatnika. Drugim riječima, na pitanja je odgovaralo ukupno 185 ispitanika, od toga 67 muških i 118 ženskih. Starost u godinama sezala je od 19 do 58 godina života, srednja vrijednost ($Mean=37,3$).

Iz svake benzinske postaje bio je zastupljen najmanje jedan djelatnik kojem su uručeni leci o samozaštitnom ponašanju kako bi savjete pročitali zaposlenici svake benzinske postaje.

Pozivi su upućeni trgovačkim društvima kod kojih je zabilježen najveći broj razbojništava na području Zadarske županije.

Vlasnicima ili odgovornima osobama prodavaonica mješovitom robom i poslovnicama za otkup zlata upućen je poziv da upute djelatnike na edukaciju. Oni su temeljem vlastite prosudbe odabrali i uputili djelatnike iz objekata za koje su procijenili da su najugroženiji. Leci sa savjetima podijeljeni su djelatnicima u svim prodavaonicama trgovačkih društava koja su sudjelovala kao partneri u projektu.

4.2. Instrument

Za potrebe ovog projekta policijski službenici za prevenciju su izradili upitnik za ciljnu skupinu (zaposlenici i odgovorne osobe u navedenim objektima).

Anketirani su svi zaposlenici benzinskih crpki i prodavaonica koji su pristupili predavanjima. Anketiranje se provodilo prije i nakon predavanja.

Pitanja su sastavljena tako da se vodilo računa o karakteristikama kaznenih djela razbojništava koja su se dogodila i bila prijavljena, ali i o sadržajima koje su policijski službenici prenijeli u obliku predavanja zaposlenicima i odgovornim osobama u benzinskim postajama i prodavaonicama.

Korišteni su različiti tipovi pitanja u upitniku prije i nakon održanih predavanja. Upit-

nik prije predavanja sastojao se od šest čestica (tvrdnji). Ispitanici su zaokruživali po jedan od ponuđenih odgovora. Pet pitanja se odnosilo na: subjektivni osjećaj sigurnosti, opažanje promjena u prostoru dućana ili benzinske postaje te koga bi zvali da uoče nešto neuobičajeno. Ispitanike se pitalo što bi učinili da im u objekt uđe razbojnik. Zadnje pitanje odnosilo se na sociodemografske podatke ispitanika. Nakon predavanja ispitanicima su bila postavljena četiri pitanja koja su bila postavljena i u anketiranju prije predavanja, a odnose se na opažanje objekta pri dolasku na radno mjesto, koga bi zvali da uoče nešto neobično, kako bi se ponašali da im u objekt uđe razbojnik, te što bi učinili nakon počinjenog razbojništva. Zadnje pitanje odnosilo se na ocjenu provedene edukacije na Likertovoj skali (brojevi od 1 do 5 su označavali sljedeće: 5 – izrazito zadovoljan, 4 – zadovoljan, 3 – donekle zadovoljan, 2 – niti zadovoljan, niti nezadovoljan, 1 – nezadovoljan).

5. REZULTATI I RASPRAVA

Na temelju dobivenih izračuna hi-kvadrat testa, može se zaključiti kako postoji statistički značajna razlika u odgovorima na postavljena pitanja u upitniku (vidi tablicu), osim na 4. pitanje na koje su ispitanici i prije i poslije edukacije odgovorili da nakon što je počinjeno razbojništvo, ne bi ništa dirali. Iz navedenog se može zaključiti da postoji statistička razlika u odgovorima ispitanika prije i nakon edukacije. Prema promjenama u frekvencijama u odgovorima nakon edukacije vidi se učinak edukacije, tako primjerice na 2. pitanje (u slučaju da uoče bilo što neobično, koga bi zvali), značajno se smanjio broj ispitanika koji bi zvali muža ili ženu ili šefa, a povećao broj onih koji bi zvali policiju. Također je vidljivo kako su ispitanici izjavili, nakon edukacije, kako kad dođu na svoje radno mjesto pozornije opažaju, tj. osvrću se i uočavaju neobične stvari u objektu ili u blizini objekta. Prije edukacije je bilo onih koji bi počinitelju tijekom razbojništva pružili otpor. No, nakon edukacije, nitko od ispitanika ne bi pružio razbojniku otpor, nego bi postupali prema zahtjevu počinitelja.

Tablica izračuna hi-kvadrat testa na odgovore ispitanika prije i poslije edukacije

Pitanje	Prije N(%)	Poslije N(%)	χ^2 - test
1. Što napravite prilikom dolaska u prodavaonicu/benzinsku postaju? a) Osvrćem se i uočavam neobične stvari/osobe u objektu i u blizini objekta b) Ne osvrćem se	134 (72,4) 51 (27,6)	181 (97,8) 4 (2,2)	47,176*
2. U slučaju da uočite bilo što neobično nazvao/la bih: a) Policiju b) Šefa c) Suprugu/supruga	118 (63,8) 63 (34,1) 4 (2,2)	180 (97,3) 5 (2,7) 0 (0)	66,370*
3. Kada bi u Vašu poslovnicu došao razbojnik, tijekom razbojništva: a) Pružio/la bih otpor b) Postupio/la bih po zahtjevu razbojnika	8 (4,3) 176 (95,1)	0 (0) 185 (100)	9,224*
4. Nakon što je počinjeno razbojništvo: a) Sve bih složio/la i počistio/la b) Ne bih ništa dirao/la	1 (0,5) 184 (99,5)	0 (0) 185 (100)	1,003

*P<0,01

Na pitanje koliko dugo obavljaju poslove u prodavaonici/benzinskoj postaji, najviše ispitanika odgovorilo je da te poslove obavljaju više od pet godina, njih 128, onda slijedi odgovor od jedne do tri godine, 23 ispitanika, pa od tri do pet godina, njih 22 i najmanji broj ispitanika radi te poslove manje od jedne godine, njih samo 12.

Na pitanje vezano za njihov subjektivni osjećaj sigurnosti, konkretno, kad se na području Zadarske županije poveća broj kaznenih djela razbojništva, što se dogodi s razinom njihovog osjećaja sigurnosti, većina ispitanika je odgovorila kako se više nego inače boji da bi mogli postati žrtvom razbojništava, čak njih 171, dok ih je 14 odgovorilo kako im je svejedno.

Nakon predavanja policijskih službenika, ispitanike se tražilo da ocijene i sadržaj edukacije kroz razumljivost, zanimljivost i primjenjivost sadržaja u praksi na skali od 1=izrazito nezadovoljan, do 5=izrazito zadovoljan. 78,1% ispitanika ili njih 143 je odgovorilo kako su predavanja bila izrazito razumljiva, samo dvoje nezadovoljno, odnosno ravnodušno prema održanoj edukaciji.

Dvoje nije uopće odgovorilo na pitanje. Kako je edukacija bila izrazito zanimljiva, odgovorilo je njih 128 ili 69,9%. Njih 7 ili 3,8% bilo je donekle zadovoljno. Na pitanje o primjenjivosti sadržaja edukacije u praksi, 107 ispitanika ili njih 58,5% je odgovorilo kako je izrazito zadovoljno, u smislu da se može primijeniti u praksi, a samo njih osmero ili 4,4% je ravnodušno, tj. niti zadovoljno niti nezadovoljno. Također je najveći broj ispitanika, njih 125 ili 67,6% bio izrazito zadovoljan s organizacijom predavanja, a tek petero ili 2,7% donekle zadovoljni.

Ostvarenom komunikacijom tijekom edukacije izrazito zadovoljno bilo je 127 ispitanika ili njih 69%, dok je njih sedmero ili 3,8% bilo donekle zadovoljno.

Edukacija vlasnika i zaposlenika benzinskih postaja, prodavaonica i poslovnica za otkup zlata, koju su proveli policijski službenici, rezultirala je povećanjem svijesti i znanja o samozaštitnom ponašanju i prednostima korištenja sustava tehničke zaštite.

6. ZAKLJUČAK

Policijska uprava zadarska prepoznala je potrebu za provođenje preventivnog projekta "Prevenција kaznenih djela razbojništava u prodavaonice i benzinske postaje".

Prije početka provedbe projekta na području Zadarske županije uočen je trend porasta kaznenih djela razbojništava, kaznenih djela koja stvaraju osjećaj nesigurnosti i unose nemir u svakodnevne aktivnosti građana.

Provedeno je i istraživanje kako bi se utvrdili stavovi zaposlenika o razbojništvima i njihovim postupanjima u mogućoj situaciji da postanu žrtve. Ispitanici su kroz anketu ocjenjivali uspješnost predavanja i samog projekta. Anketirani su svi zaposlenici benzinskih crpki i prodavaonica koji su pristupili predavanjima. Anketiranje se provodilo prije i nakon predavanja.

Provedenom samoevaluacijom rezultata istraživanja potvrđeno je da su provedbom preventivnih aktivnosti iz projekta ostvaren prethodno određen cilj. Obradom upitnika koje su polaznici predavanja (vlasnici i zaposlenici benzinskih postaja, prodavaonica i poslovnica za otkup zlata) popunjavali prije i nakon predavanja policijskih službenika utvrđena je statistički značajna razlika u odgovorima na postavljena pitanja, odnosno predavanja su utjecala

na promjenu stava ispitanika u smislu povećanja svijesti o samozaštitnom ponašanju.

Suradnja s vlasnicima i zaposlenicima benzinskih postaja, prodavaonica i poslovnica za otkup zlata koji su sudjelovali u provedbi projekta je uvelike unaprijeđena, što je pridonijelo boljoj razriješenosti počinjenih kaznenih djela razbojništava.

Povećana je svijest o važnosti korištenja sustava tehničke zaštite. Prema saznanjima autora, nakon projekta, jedno trgovačko društvo koje je sudjelovalo u provedbi projekta uvelike je u svoje objekte 23 alarma i u postupku je nabave 40 novih sefova.

Smanjenjem kriminaliteta na određenom području, povećava se subjektivni osjećaj sigurnosti građana i njihovo povjerenje u policiju, a bolja suradnja policije i građana u konačnici dovodi do poboljšanja sigurnosti svakog građanina i zajednice u cjelini.

LITERATURA

1. Anselin, L., Cohen, J., Cook, D., Gorr, W., Tita, G. (2000). *Spatial analyses of crime*. In Measurement and Analysis of Crime and Justice, D Duffee. Measurement and Analysis of Crime and Justice, vol. 4, pp. 213–262. Criminal Justice 2000: National Institute of Justice, Washington, DC.
[http://dds.cepal.org/infancia/guide-to-estimating-child-poverty/bibliografia/capitulo-IV/Anselin%20Luc%20Jacqueline%20Cohen%20David%20Cook%20Wilpen%20Gorr%20y%20George%20Tita%20\(2000\)%20Spatial%20Analyses%20of%20Crime.pdf](http://dds.cepal.org/infancia/guide-to-estimating-child-poverty/bibliografia/capitulo-IV/Anselin%20Luc%20Jacqueline%20Cohen%20David%20Cook%20Wilpen%20Gorr%20y%20George%20Tita%20(2000)%20Spatial%20Analyses%20of%20Crime.pdf) (17. 9. 2014.)
2. Borovec, K., Balgač, I., Karlović, R. (2011). *Situacijski pristup prevenciji kriminaliteta od teorije do prakse utemeljen na dokazima*. Zagreb: MUP.
3. Ceccato, V., Oberwittler, D. (2008). *Comparing spatial patterns of robbery: Evidence from a Western and an Eastern European city*, *Cities* 25: 185-196. <<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/hors254.pdf>> [11 August 2006] (19.9. 2014.)
4. Clarke, R., V., Eck, (2005). *Crime Analysis for problem Solvers*. Washington, DC: US Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services. Skinuto s <http://www.cops.usdoj.gov/Publications/CrimeAnalysis60Steps.pdf>, 31.5.2014.
5. Čaldarović, O. (2011). *Urbano društvo na početku 21. stoljeća: osnovni sociološki procesi i dileme*. Zagreb: Jesenski Turk.
6. Dujmović, Z. (2012). *Istraživanje kaznenih djela protiv imovine*. U: Pavišić, B., Modly, D., Veić, P., (ur.). *Kriminalistika*, knjiga 2. Rijeka: Dušević & Kršovnik d.o.o., str.198:232.
7. Franc, Renata, Ivičić, Ines, Šakić, Vlado (2007). *Kriminal i nasilje kao društveni problem-percepcija javnosti*. U: Kolesarić, Vladimir (ur.). *Psihologija nasilja i zlostavljanja*. Zbornik radova. Osijek: Sveučilište u Osijeku, str. 103.-116.
8. Jewkes, Yvonne (2011). *Media and crime*. London: Sage.
9. Karlović, R. Budimir, I. (2014). *Prikazi vijesti o kriminalu na internetskim portalima u Republici Hrvatskoj*. *Policija i sigurnost* 4/13, str. 494.-508.
10. *Kazneni zakon* (NN 125/11., 144/12.).

11. McCluskey, J., D. (2009). "Robbery". U J. Mitchell Miller (ur.). *21st Century Criminology*. London: Sage, str. 507.-523.
12. Modly, D., Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje.
13. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2012). *Kriminalistika*. Rijeka: Dušević i Kršovnik d.o.o.
14. Pečar, J. (1971). *Preventivna djelatnost organa unutrašnjih poslova*. Beograd: Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove.
15. Smith, J. (2003). *The Nature of Personal Robbery*. Home Office Research Study 254, Home Office. http://encore.lsbu.ac.uk/iii/encore/record/C__Rb1257675__SGreat%20Britain.%20Home%20Office.__P3,76__Orightrresult__X3;jsessionid=A9C6E97498CFAD1524079CFF99581430?lang=eng&suite=cobalt (17. 9. 2014.)
16. Vodinelić, V., Aleksić, Ž. (1990). *Kriminalistika*. Zagreb: Informator.
17. *Zakon o minimalnim mjerama zaštite u poslovanju gotovim novcem i vrijednostima*. (NN 173/03., 150/05.).

Summary

Ruža Karlović, Ivana Marić, Ivo Jakić, Sandra Veber

The effect of education on the attitudes of the employees of gas stations and stores on the prevention of robberies in the area of jurisdiction of Zadarska county police administration

The paper is based on the results of the impact of education for employees of gas stations and stores that was performed by the police as part of the prevention project called "Prevention of robberies at stores and gas stations," conducted by Zadarska county police administration from august 2012 till august 2013.

The initiators of the project were police officers for crime prevention along with criminal investigation officers. Officers of the police stations in Zadarska county police administration and local partners, namely: Association of traders Zadarska County and the companies in Zadarska County Administration which own gas stations, a number of stores and outlets for buying gold participated in the implementation of the project.

The project was planned and implemented in accordance with Beccaria standards. During the project the experience of criminal investigation officers who deal with the investigation of robberies and safety indicators that are obtained from the analysis of available statistical data of Zadarska County Police Administration were concered.

The project was implemented through three components: situational prevention, education of the employees of gas stations and stores and their questionnaires before and after the police education. The sample was targeted, and 189 respondents were participated in the project.

The specific objective that through this project sought to achieve was to investigate the effect of the implementation of training, which was executed by the police, the awareness and knowledge of employees in the relevant structures of the actions that would be taken in case of robbery. The resulting calculations of chi-square test showed that education about self-protection behavior, cooperation with police and the usefulness of police lectures statistically influenced the respondents' answers.

Key words: prevention, robbery, self protective behaviours, cooperation of citizens with the police and the local community.